

УДК 378.018.8:364-43]:37.04-021.414(045)
DOI 10.31499/2618-0715.1(12).2024.305066

РОЛЬ САМООСВІТИ У РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНИХ НАВИЧОК МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Лякішева Анна, докторка педагогічних наук, професорка, професорка кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи, Волинський національний університет імені Лесі Українки

ORCID: 0000-0003-1509-2422

E-mail: Lyakisheva.Aнна@vnu.edu.ua

Стаття розкриває сутність самоосвіти та її значення у розвитку соціальних навичок у майбутніх соціальних працівників.

Навички «soft skills» майбутнього соціального працівника означено як його універсальні, надпрофесійні навички (загальні компетентності), які забезпечують йому гармонійну адаптацію в соціумі та успішне кар'єрне зростання.

Визначено важливе завдання закладу вищої освіти, яке полягає в тому, щоб допомогти майбутньому соціальному працівнику навчитися самостійно розробляти індивідуальний план власної самоосвіти та водночас конструювати особисте портфоліо розвитку соціальних навичок.

Ключові слова: самоосвіта, майбутні соціальні працівники, соціальні навички, soft skills, розвиток, індивідуальний план, портфоліо, інноваційні методи навчання, позанавчальна діяльність, заклади вищої освіти.

THE ROLE OF SELF-EDUCATION IN THE DEVELOPMENT OF SOCIAL SKILLS OF FUTURE SOCIAL WORKERS

Liakisheva Anna, Doctor of Pedagogy, Professor, Professor at the Department of Social Pedagogy and Pedagogy of Higher School, Lesya Ukrainka Volyn National University

ORCID: 0000-0003-1509-2422

E-mail: Lyakisheva.Aнна@vnu.edu.ua

The article reveals the essence of self-education and its importance in the development of social skills in future social workers.

We interpret the «soft skills» of the future social worker as his universal, super-professional skills (general competences), which provide him with harmonious adaptation in society and successful career growth. It was determined that the development of the «soft skills» of the future social worker involves an integrative qualitative change in the following components: social-communicative and cognitive skills, personality traits and qualities, and his emotional intelligence.

We consider the self-education of the future social worker as an educational activity managed by him, the final result of which is the qualitative transformation of his personality, which involves the acquisition of a new system of knowledge and the development of his abilities in the spectrum of achieving professional and social competence.

It has been proven that the way to the systematic and planned development of «soft skills» in future social workers lies in the plane of their continuous self-education. It was concluded that self-education is correlated with the development of social skills «soft skills» in future social workers. The more active self-education, the more effective social skills. At the same time, well-developed social skills are an important condition for effective self-education.

An important task of the institution of higher education is to help the future social worker learn to independently develop an individual plan of his own self-education and at the same time construct a personal portfolio of social skills development.

Key words: *self-education, future social workers, social skills, soft skills, development, individual plan, portfolio, innovative teaching methods, extracurricular activities, higher education institution.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Упродовж останнього десятиліття ХХІ ст. в Україні, як і в усьому світі, внаслідок прогресуючих глобальних політичних, економічних, техніко-технологічних, соціально-інклюзивних та інтелектуально-гуманітарних трансформаційних процесів зазнали суттєвих змін соціальна структура суспільства, соціальна ментальність, емоційно-психологічний клімат соціального середовища та характер соціальних взаємодій, що в свою чергу детермінувало змінність змісту соціальної роботи і вимог до конкурентоспроможності фахівців у соціальній сфері.

Перед сучасним соціальним працівником постає завдання постійного, безперервного здобуття необхідних соціальних навичок, зокрема, щодо адаптованості до соціальних проблем та оперативного їх вирішення.

Одним з таких інструментів, на нашу думку, виступає самоосвіта майбутнього соціального працівника, підґрунтя якої складає потреба в постійному саморозвитку і самовдосконаленні. Результатом самоосвітньої діяльності здобувача вищої освіти є його «особистісний освітній продукт, що передбачає самостійне оволодіння системою знань та способів їх набуття, а також розвиток особистості та її здібностей» [15, с. 79].

Завдяки постійному розвитку та навчанню майбутній соціальний працівник набуває не лише професійних компетентностей, а й надпрофесійних – соціальних компетентностей, когнітивним підґрунтям яких є його соціальні навички (soft skills).

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сутність і зміст наповнення поняття «soft skills» були предметом наукових розвідок багатьох зарубіжних (М. Баффі, Р. Болстад, Р. Гровер, Л. Ендрюс, Т. Парсонс, Д. Ненгл, Р. Хіпкінс, Е. Філіпс та ін.) та українських (Л. Гребінник, О. Демченко, Н. Длугунович, С. Наход, О. Казачінер, К. Коваль, О. Скорнякова та ін.) науковців.

Зарубіжні дослідники Д. Шек, Дж. Люнг, Дж. Меррик та інші наголошували, що навчання та розвиток соціальних навичок студента має бути пріоритетним завданням закладу вищої освіти, оскільки вони тісно пов'язані з його особистісною соціалізацією та адаптацією до контексту майбутньої професійної соціальної діяльності [21].

Українські дослідники Г. Михайлишин, Л. Прокопів, і О. Протас довели значущість «soft skills» для становлення майбутніх соціальних працівників як конкурентоспроможних фахівців, Н. Коляда і О. Кравченко обґрунтували соціально-психологічні та практичні аспекти формування «soft skills» у майбутніх соціальних працівників; О. Браславська, О. Корнус, І. Рожі, М. Ячменик проаналізували механізми формування соціальних навичок у студентів в умовах закладу вищої освіти; О. Бутиліна, Ю. Сорока, О. Замашкіна, Т. Кочубей, Ю. Ткачук, А. Таран дослідили методичне підґрунтя розвитку «soft skills» у майбутніх соціальних працівників.

Водночас проблеми самоосвітньої діяльності, саморозвитку та самовдосконалення соціальних працівників висвітлені у доробках низки зарубіжних (М. Адітама, М. Мангантес, Р. Патеронс, Дж. Паус та ін.) та українських дослідників (І. Бодрова, О. Карпенко, А. Капська, І. Сидорук, О. Шумська, О. Шумський та ін.). Причому в українській педагогічній думці самоосвіта розглядається в різних аспектах, а саме: в контексті теорії неперервної освіти (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень); як частина освіти, що забезпечує її безперервність і наступність протягом усього життя людини (В.

Олійник); як форма одержання й поглиблення знань (Н. Безлюдна, Н. Дудник, Н. Малик); як засіб накопичення соціального досвіду (Л. Коростіль); як складова самовдосконалення та професійного саморозвитку особистості (В. Ковальчук).

Проте питання значущості самоосвіти для розвитку соціальних навичок (soft skills) у майбутніх соціальних працівників потребують більш комплексного вивчення.

Мета дослідження. Визначити роль самоосвіти у розвитку соціальних навичок майбутніх соціальних працівників.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Нині процес підготовки майбутніх соціальних працівників в українських закладах вищої освіти орієнтується, насамперед, на питанні розвитку та ефективному застосуванні ними власних соціальних навичок («soft skills»), які у збалансованому поєднанні з їх професійними знаннями є одним з головних показників їхнього становлення як висококваліфікованих спеціалістів, здатних об'єктивно оцінювати умови соціальної діяльності, активно шукати і знаходити креативний підхід до вирішення нагальних соціальних проблем у різних соціальних групах.

Наголосимо, що як в зарубіжній, так і в українській соціально-педагогічній науці немає однозначного трактування сутності «soft skills» та переліку цих навичок.

Одні науковці розглядали соціальні навички у площині компетентності та конкурентоспроможності фахівця на ринку праці, успішного кар'єрного зростання (Д. МакКлелланд, П. Веллхофер, Д. Прайс, В. Євтушенко, С. Кутова, Г. Мозгова, Т. Русановська, О. Свідерська та ін.), другі – у площині гармонійних міжособистісних комунікацій (С. Васантакумарі, Е. Філіпс, Г. Корнюш, Н. Мукан, Н. Федоренко, Н. Чубінська та ін.), треті – з позиції емоційного інтелекту особистості (Л. Зігмар, Г. Хайнс, К. Хілл, С. Подофей, В. Фурман та ін.), четверті – у спектрі характеристичних рис і якостей особистості, які забезпечують їй комфортне функціонування в соціумі (М. Роблес, О. Гридзук, О. Жукова, К. Коваль, О. Лободинська та ін.), інші – з позиції соціальної поведінки та тайм-менеджменту (самоорганізації) у роботі (Р. Клакстон, А. Коста, П. Тобіна, О. Бутиліна, Ю. Сорока та ін.).

Наразі найбільш поширеним у педагогічній практиці є поняття «soft skills», яке позначає універсальні, надпрофесійні навички (загальні компетентності), які мають бути у будь-якого конкурентоспроможного фахівця, незалежно від його професії, зокрема: бути гнучким та максимально адаптованим до соціальних умов, стресостійким та соціально відповідальним, цілеспрямованим та креативним, вміти працювати в команді, презентувати себе як лідера і доступно доносити свої ідеї, переконувати інших, бути комунікабельним і толерантним, володіти тайм-менеджментом (навичками самоорганізації) тощо. При цьому, соціальні навички підсилюють професійні навички і відповідно є необхідною умовою для успішної професійної самореалізації майбутнього фахівця.

Зазвичай українські дослідники у структурі «soft skills» виділяють три категорії соціальних навичок, а саме: соціально-комунікативні (міжособистісні навички, групова робота, комунікативні навички, етика спілкування, соціальний інтелект, відповідальність, лідерство); когнітивні (інноваційне мислення, критичне мислення, інформаційні навички, навички вирішення проблем, управління інтелектуальним навантаженням, навички самоосвіти, тайм-менеджмент); риси особистості і складові компоненти його емоційного інтелекту [7, с. 22; 12].

Зауважимо, що на світовому ринку праці до 2020 року найактуальнішими соціальними навичками для фахівця будь-якої сфери діяльності були визначені такі сім «soft skills»: 1) вирішення комплексних завдань, 2) критичне мислення, 3) креативність, 4)

вміння керувати людьми, 5) взаємодіяти з людьми, 6) емоційний інтелект, 7) вміння приймати рішення. А в перспективі розвитку ринку праці до 2025 року виділено такі необхідні «soft skills»: 1) аналітичне мислення та інноваційність, 2) активне навчання та навчальні стратегії, 3) навичка комплексного вирішення проблем, 4) критичне мислення та аналіз 5) креативність, оригінальність та ініціативність 6) лідерство та соціальний вплив, 7) використання технологій, моніторинг та контроль, 8) розробка технологій, 9) стресостійкість та гнучкість, 10) обґрунтування, розв'язання проблем і формування ідей тощо [22]. Як бачимо рейтинг найзатребуваніших соціальних навичок дещо змінився. Особлива увага акцентується на таких соціальних навичках як аналітичне мислення, інноваційність, активне навчання, навчальні стратегії, здобуття та розвиток яких відбувається у площині постійної самоосвіти.

Водночас наголосимо, що одним з освітніх трендів в Україні та вимогою до фахівця у сфері соціальної роботи є його здатність здобувати необхідних соціальних навичок упродовж життя, які дозволяють швидко орієнтуватися в нових умовах соціального середовища, оперативно вирішувати різні соціальні завдання, вміти долати труднощі та приймати виклики, адаптуючись у соціумі.

Усвідомлення значення самоосвіти майбутнім соціальним працівником освіти закладає основи його безперервного не лише професійного, а й соціально-особистісного зростання та гармонійної адаптації в сучасному соціумі.

Згідно із Законом України «Про освіту»: «інформальна освіта (самоосвіта) – це освіта, яка передбачає самоорганізоване здобуття особою певних компетентностей, зокрема під час повсякденної діяльності, пов'язаної з професійною, громадською або іншою діяльністю, родиною чи дозвіллям» [13].

У зарубіжній енциклопедичній літературі існує низка термінів так чи інакше пов'язаних із поняттям «самоосвіта», зокрема: «self-directed learning» – самокероване навчання; «self-education» – самонавчання; «self-adjustable learning» – навчання без педагогічного управління; «autonomous learning» – автономна освіта [17].

В «Українському педагогічному словнику» С. Гончаренка самоосвіта трактується як «освіта, яка набувається в процесі самостійної роботи без проходження систематичного курсу навчання в стаціонарному навчальному закладі. Самоосвіта є невід'ємною частиною систематичного навчання в стаціонарних закладах, сприяючи поглибленню, розширенню і більш міцному засвоєнню знань» [5, с. 296].

Український науковець А. Ключко поняття «самоосвіта» розглядає як: вид пізнавальної діяльності особистості; форму отримання та удосконалення її знань, умінь та навичок; засіб її творчого саморозвитку, шлях керування розумовою діяльністю, а також процес розвитку її інтелектуальних якостей та розумових здібностей [9].

Дослідники О. Шумський та О. Шумська трактують самоосвіту, як «самостійну пізнавальну діяльність особистості, спрямовану на досягнення значущих для здобувача освітніх цілей, а саме: забезпечувати загальнокультурні запити, підвищувати професійну кваліфікацію, задовольняти пізнавальні інтереси в будь-якій сфері діяльності тощо [15]. При цьому вони наголошують, що самоосвіта є механізмом реалізації внутрішнього потенціалу особистості, та виділяють такі дидактичні принципи організації самоосвіти студентів у ЗВО: систематичність, послідовність, доступність, єдність міжкультурних зв'язків, перехід від нижчого до вищого рівня, варіативність, неперервність, рефлексія [15, с. 77].

Самоосвіта здобувача вищої освіти є по суті керованою ним самим освітньою діяльністю, кінцевим результатом якої є якісне перетворення його особистості, що передбачає набуття ним нової системи знань та розвиток його здібностей у спектрі досягнення професійної та соціальної компетентності.

У нашому розумінні самоосвіта майбутніх соціальних працівників у закладі вищої освіти спрямована на самостійний вибір індивідуального освітнього плану здобуття ними професійних та надпрофесійних знань, умінь та навичок відповідно до наявних інтересів, потреб, освітніх можливостей, вимог ринку праці та соціуму.

Основою самоосвіти є самонавчання, яке спрямовується не лише на опанування необхідних знань і навичок, а й формування самостійності як значущої соціальної навички особистості. Тому одним із найважливіших завдань закладу вищої освіти у процесі підготовки соціальних працівників є формування у них готовності до самонавчання і вияву творчої активності [4].

В українській педагогічній науці зазвичай виділяють чотири основних елементи самоосвіти особистості: 1) ціннісний емоційно-особистісний апарат (особистісні цінності, внутрішня потреба в самовдосконаленні, емоційно-вольовий механізм, загальні розумові здібності тощо); 2) система знань, умінь, навичок щодо здобуття самоосвіти; 3) уміння та навички ефективно використовувати засоби соціальної інформації (орієнтуватися у великій кількості інформації, фіксувати її, виділяти найбільш важливу та доцільну інформацію тощо); 4) система організаційно-управлінських умінь і навичок (виділяти першочергові завдання самоосвіти, планувати свою діяльність із самоосвіти, вміло розподіляючи час для оперативного досягнення освітніх цілей, постійно здійснювати самоконтроль, самоаналіз результатів, звернення до саморефлексії тощо) [2; 3; 9].

Тобто розвиток соціальних навичок є важливою складовою процесу самоосвіти майбутнього соціального працівника. Тому вбачаємо доцільним здійснювати у ході освітнього процесу у закладі вищої освіти поєднання конструювання індивідуального плану самоосвіти студента із розробкою портфолію його власних «soft skills», в основу якого покладається потреба у безперервному особистісному зростанні та самовдосконаленні.

Процес самовдосконалення студента спрямований на формування у нього нових і удосконалення наявних умінь і навичок, у тому числі соціальних навичок, розвиток позитивних якостей і властивостей, а також на корекцію своїх недоліків. А створення власного портфолію спонукає студента до відповідальності за свій майбутній кар'єрний успіх та за результати діяльності в соціумі.

Самоосвітня діяльність майбутнього соціального працівника характеризується мотиваційною активністю, цілеспрямованістю, стійким прагненням до самовдосконалення, внутрішньою свободою, здатністю до самостійного набуття нових знань і соціальних навичок. Водночас самоосвіта виступає фактором професійного та соціального самовизначення майбутніх соціальних працівників (Бодрова, 2021). Складовими компонентами самовдосконалення є самопізнання, самопрезентація (самовираження), самоактуалізація, саморефлексія, самокорекція, а також здатність до самоменеджменту.

Наголосимо, що природа самовдосконалення є соціальною, оскільки саме у процесі соціалізації особистість засвоює культурні цінності соціуму, причому у неї формуються ті якості, які є прийнятними у конкретному соціальному середовищі. Водночас самовдосконалення особистості відбувається в результаті активної взаємодії її з навколишнім середовищем. Здійснюється трансформація вимог зовнішнього світу у внутрішні регулятори поведінки та життєдіяльності. Цим самим забезпечується новий етап у розвитку особистості. Причому в основу самовдосконалення як соціального процесу покладаються суспільні та професійні вимоги до особистості.

Розвиток «soft skills» як і самовизначення, самоствердження та самовдосконалення майбутнього соціального працівника найкращим чином забезпечується шляхом упровадження в освітній процес інноваційних технологій та

методів навчання [14]. Це, зокрема: ігрові методи (дидактичні та ділові ігри, ігри-вправи, ігри-дискусії, ігри ситуації), тренінгові заняття, метод кейсів, метод проєктів.

Залучення здобувачів вищої освіти до проєктної діяльності дозволяє вирішити ту чи іншу соціальну проблему в результаті самостійних дій за певним планом з використанням певних соціальних навичок. Технологія проблемного навчання передбачає включення до вирішення проблемних соціальних завдань та організацію активної самостійної діяльності студентів з їх вирішення. Організація дослідницької діяльності дає студентам додаткові відомості про соціальні об'єкти, процеси та явища, які вони відкривають самостійно з використанням соціальних навичок цілеспрямованості, впевненості у своїх силах, критичного та системного мислення, навичків оперативної роботи з великим масивом інформації тощо.

Оскільки самоосвітня діяльність здобувача вищої освіти є складним синтезом когнітивного, предметно-практичного та особистого досвіду, то одним з механізмів самоосвітньої діяльності майбутніх соціальних працівників у закладі вищої освіти є залучення їх до самостійної роботи під час оволодіння освітніми компонентами, а іншим – залучення до позааудиторної діяльності (до участі в студентських та громадських організаціях, центрах соціальної допомоги різним групам громадян, добровільних фондах, регіональних загальнодержавних соціальних проєктах, соціальних заходах тощо).

Суголосні з дослідницями Н. Безлюдною та Н. Дудник, які виділяють два основних підходи до формування «soft skills» у здобувачів вищої освіти: перший – під час безпосереднього вивчення обов'язкових освітніх компонентів у поєднанні з окремими курсами в межах варіативного компонента освітньої програми, а другий – використовувати потенціал освітніх компонентів, що вивчаються під час аудиторної роботи у поєднанні з позааудиторною роботою [1].

Як відзначають багато українських дослідників [4], саме під час інтеграції у закладі вищої освіти процесів оволодіння освітніми компонентами, практичної підготовки та самоосвіти майбутнього соціального працівника відбувається якісний розвиток його соціальних навичок «soft skills», що покладаються в основу ефективної соціальної діяльності.

Ю. Дроздова та О. Дубініна акцентують дослідницьку увагу на тому, що розвиток «soft skills» у студентів вимагає упровадження в освітній процес самонавчання та вивчення досвіду успішних людей в соціумі [6]. Зауважимо, що і студенти вважають самостійну роботу важливою формою розвитку соціальних навичок. У площині самонавчання виділяємо також підготовку та захист студентами курсових робіт, соціальних проєктів, участь у науково дослідницькій діяльності, що сприяє формуванню і розвитку у них таких «soft skills» як навички логічного, креативного мислення та аргументованого висловлювання думок, умотивованості та цілеспрямованості, планування діяльності, уміння ставити конкретні цілі та досягати бажаних результатів, навички комунікатора, презентатора та переконувача [16].

Важливе значення для формування «soft skills» у здобувачів вищої освіти має позанавчальна діяльність, зокрема: участь у студентському самоврядуванні, грантовій діяльності, різних благодійних та культурно-дозвіллевих заходах, громадській роботі. На нашу думку, включення майбутніх соціальних працівників у волонтерську діяльність, практична реалізація процесів соціального супроводу у соціальних групах самоосвітніх практик є важливими умовами ефективного впливу самоосвіти на розвиток соціальних навичок «soft skills». Самостійно приймаючи рішення, опираючись на власний здобутий соціальний досвід, студент формує індивідуальний стиль соціальної діяльності. Реалізуючи самоосвіту, майбутній соціальний працівник одночасно здобуває нові навички «soft skills», необхідні для успішної соціальної роботи.

Займаючись самоосвітою, майбутній соціальний працівник творить себе як конкурентоспроможного фахівця та активного члена соціуму. Тобто самоосвіта пов'язана кореляційним зв'язком із розвитком соціальних навичок «soft skills» у майбутніх соціальних працівників. Чим активніша самоосвіта, тим ефективніші соціальні навички. Водночас добре розвинені соціальні навички є важливою умовою результативної самоосвіти.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Специфікою соціальних навичок є те, що вони мають відточуватися та шліфуватися здобувачем вищої освіти самостійно упродовж усього життя завдяки активній життєвій і громадянській позиції, послідовній когнітивній діяльності та залученню до постійної цілеспрямованої соціальної практики. Тобто шлях до системного та планомірного розвитку «soft skills» у майбутніх соціальних працівників лежить у площині їхньої безперервної самоосвіти.

Доказом значущої ролі самоосвіти в потенційно успішному розвитку «soft skills» у майбутніх соціальних працівників є необхідність у зайнятті ними в соціумі власної суб'єктно-соціальної позиції, співвіднесення інтересів і можливостей, індивідуальних рис і особливостей, зі специфікою соціальної діяльності. Тобто, тих дій, які майбутній фахівець здатний виконати тільки особисто.

Важливе завдання закладу вищої освіти при цьому полягає в тому, щоб допомогти майбутньому соціальному працівнику навчитися самостійно розробляти індивідуальний план самоосвіти та конструювати особисте портфоліо розвитку соціальних навичок як під час освітнього процесу в закладі, так і в майбутній професійній діяльності в соціумі.

Перспективи подальших наукових розвідок убачаємо в обґрунтуванні методологічного забезпечення саморефлексії, саморегуляції і самокорекції соціальних навичок (*soft skills*) у майбутніх соціальних працівників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безлюдна Н., Дудник Н. Формування soft skills у майбутніх педагогів як умова реалізації професійного стандарту вчителя. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. 2021. № 2(6). С. 137–143.
2. Бодрова І. О. Самоосвіта як фактор професійного самовизначення майбутніх соціальних працівників. *Молодий вчений*. 2021. № 3(91). С. 199–202.
3. Бутиліна О. В., Сорока Ю. Г. Розвиток навичок самоменеджменту соціального працівника. *Інноваційний потенціал соціальної роботи в сучасному світі: на межі науки та практики: матеріали І Міжнар. наук.-практ. конф., м. Чернігів, 20–21 травня 2021 р.* Чернігів: НУ «Чернігівська політехніка», 2021. С. 58–60.
4. Василенко О. М., Синюк Н. В., Овод Ю. В., Романовська Л. І., Фурдуй С. Б., Шеремет А. М., Якубова Л. А. Теоретичні та методичні аспекти соціальної діяльності: монографія. Хмельницький: ФОП Цюпак А. А., 2020. 336 с.
5. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: «Либідь», 1997. 366 с.
6. Дроздова Ю., Дубініна О. Концептуальні підходи до визначення «soft skills» у сучасних та професійних моделях. *«Soft skills – невід'ємні аспекти формування конкурентоспроможності студентів у XXI столітті»*: тези доп. Міжвузівського наук.-методич. семінару. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2020. С. 33.
7. Замашкіна О. Розвиток soft skills у майбутніх соціальних працівників. *Правова та соціальна трансформація сучасного суспільства в умовах євроінтеграції України*: зб. наук. пр. за матеріалами Всеукр. наук.-практ. конф. Ізмаїл: РВВ ІДГУ, 2021. С. 21–24. URL: <http://idgu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/01/15.10.21-pravova-ta-socialna-transformacija-suchasnoho-suspilstva.pdf> (дата запити: 10.02.24).
8. Карпенко О. Г. Професійна підготовка соціальних працівників в умовах університетської освіти: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.04. Київ, 2008. 546 с.

9. Клочко А. О. Самоосвітня діяльність вчителя як педагогічна проблема. *Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки*: зб. наук. пр. Київ-Запоріжжя, 2005. Вип. 36. С. 266–273.
10. Коляда Н., Кравченко О. Практичний досвід формування «soft-skills» в умовах закладу вищої освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 27. Том 3. С. 137–145.
11. Кочубей Тетяна, Ткачук Юлія. Соціальні навички soft skills у системі компетентностей майбутніх соціальних працівників. *Соціальна робота та соціальна освіта*. Умань: Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 2021. Вип. 2(7). С. 42–50.
12. Михайлишин Г., Прокопів Л., Протас О. [Soft skills у професійному становленні майбутніх соціальних працівників](http://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/8389/8434). *Вісник науки та освіти*. 2023. 12 (18). С. 611–627. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/8389/8434> (дата запити: 12.02.24).
13. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата запити: 10.02.24).
14. Сидорук І. І. Теорія і методика формування соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.05. Луцьк, Тернопіль, 2021. 699 с.
15. Шумський О. Л., Шумська О. О. Самоосвіта як педагогічна проблема. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Сер.: Педагогіка та психологія*. 2022. № 1 (23). С. 75–81. URL: <https://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2022/1/10.pdf> (дата запити: 12.02.24).
16. Ячменик М., Корнус О., Браславська О., Рожі І. Особливості формування «soft skills» у здобувачів вищої освіти в умовах педагогічного закладу вищої освіти. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2022. № 2. С. 16–25.
17. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/self-education> (дата запити: 10.02.24).
18. Grover R. L., Nangle D. W., Buffie M., Andrews L. A. Defining social skills. *Social Skills Across the Life Span*. Academic Press, 2020. P. 3–24.
19. Parsons T. Definition: Soft skills. URL: <https://searchcio.techtarget.com/definition/soft-skills> (дата запити: 11.02.24).
20. Paus J. R., Aditama M. H. R., Mangante M. L. Improving soft skills and hard skills Wagra Learning Package C through the independent education curriculum in the Merdeka Belajar Scheme. *Technium Social Sciences Journal*. 2022. Vol. 37. P. 51–59. URL: <https://techniumscience.com/index.php/socialsciences/> (дата запити: 11.02.24).
21. Shek D. T., Leung J. T., Merrick J. Paradigm shift in youth development: Development of «soft skills» in adolescents. *International Journal on Disability and Human Development*. 2017. Vol. 16(4). P. 337–338. doi:10.1515/ijdh-2017-7001 (дата запити: 11.02.24).
22. The Future of Jobs Report 2020. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_2020.pdf (дата запити: 11.02.24).

REFERENCES

1. Bezliudna, N., Dudnyk, N. (2021). Formuvannia soft skills u maibutnikh pedahohiv yak umova realizatsii profesiinoho standartu vchytelia. *Psykholoho-pedahohichni problemy suchasnoi shkoly*, 2(6), 137–143 [in Ukrainian].
2. Bodrova, I. O. (2021). Samoosvita yak faktor profesiinoho samovyznachennia maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv. *Molodyi vchenyi*, 3(91), 199–202 [in Ukrainian].
3. Butylina, O. V., Soroka, Yu. H. (2021). Rozvytok navychok samomenedzhmentu sotsialnoho pratsivnyka. *Innovatsiinyi potentsial sotsialnoi roboty v suchasnomu sviti: na mezhi nauky ta praktyky: materialy I Mizhnar. nauk.-prakt. konf., m. Chernihiv, 20–21 travnia 2021 r.* Chernihiv: NU «Chernihivska politekhnikha», 58–60 [in Ukrainian].
4. Vasylenko, O. M., Syniuk, N. V., Ovod, Yu. V., Romanovska, L. I., Furdui, S. B., Sheremet, A. M., Yakubova, L. A. (2020). Teoretychni ta metodychni aspekty sotsialnoi diialnosti: monohrafiia. Khmelnytskyi: FOP Tsiupak A. A., 336 s. [in Ukrainian].
5. Honcharenko, S. U. (1997). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk*. Kyiv, 367 s. [in Ukrainian].

6. Drozdova, Yu., Dubinina, O. (2020). Kontseptualni pidkhody do vyznachennia «soft skills» u suchasnykh ta profesiinykh modeliakh. «Soft skills – nevid’iemni aspekty formuvannia konkurentospromozhnosti studentiv u XXI stolitti»: tezy dop. Mizhvuzivskoho nauk.-metodych. seminaru. Kyiv: Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t, S. 33. [in Ukrainian].
7. Zamashkina, O. (2021). Rozvytok soft skills u maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv. *Pravova ta sotsialna transformatsiia suchasnoho suspilstva v umovakh yevrointehratsii Ukrainy*: zb. nauk. pr. za materialamy Vseukr. nauk.-prakt. konf. Izmail: RVV IDHU, 21–24. URL: <http://idgu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/01/15.10.21-pravova-ta-socialna-transformacija-suchasnoho-suspilstva.pdf> (data zapytu: 10.02.24) [in Ukrainian].
8. Karpenko, O. H. (2008). Profesiina pidhotovka sotsialnykh pratsivnykiv v umovakh universytetskoï osvity. *Doctor’s thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
9. Klochko, A. (2005) Klochko A. O. Samoosvitnia diialnist vchytelia yak pedahohichna problema. *Pedahohika i psykhohiia formuvannia tvorchoi osobystosti: problemy i poshuky*: zb. nauk. pr. Kyiv-Zaporizhzhia, 36, 266–273 [in Ukrainian].
10. Koliada, N., Kravchenko, O. (2020). Praktychnyi dosvid formuvannia «soft-skills» v umovakh zakladu vyshchoï osvity. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, 3(27), 137–145 [in Ukrainian].
11. Kochubei, T., Tkachuk, Yu. (2021). Sotsialni navychky soft skills u systemi kompetentnosti maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv. *Sotsialna robota ta sotsialna osvita*, 2(7), 42–50 [in Ukrainian].
12. Mykhailyshyn, H., Prokopiv, L., Protas, O. (2023). Soft skills u profesiinomu ctanovlenni maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv. *Visnyk nauky ta osvity*, 12 (18), 611–627. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/8389/8434> (data zapytu: 12.02.24) [in Ukrainian].
13. Pro osvitu: Zakon Ukrainy (2017). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (data zapytu: 10.02.24) [in Ukrainian].
14. Sydoruk, I. I. (2021). Teoriia i metodyka formuvannia sotsialnoi kompetentnosti maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv u protsesi fakhovoi pidhotovky. *Doctor’s thesis*. Lutsk, Ternopil [in Ukrainian].
15. Shumskyi, O. L., Shumska, O. O. (2022). Samoosvita yak pedahohichna problema. *Visnyk universytetu imeni Alfreda Nobelia. Ser.: Pedahohika ta psykhohiia*, 1 (23), 75–81. URL: <https://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2022/1/10.pdf> (data zapytu: 12.02.24) [in Ukrainian].
16. Yachmenyuk, M., Kornus, O., Braslavskaya, O., Rozhi, I. (2022). Osoblyvosti formuvannia «soft skills» u zdobuvachiv vyshchoï osvity v umovakh pedahohichnoho zakladu vyshchoï osvity. *Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu*, 2, 16–25 [in Ukrainian].
17. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/self-education> (data zapytu: 10.02.24) [in English].
18. Grover, R. L., Nangle, D. W., Buffie, M., Andrews, L. A. (2020). Defining social skills. *Social Skills Across the Life Span*. Academic Press, 3–24 [in English].
19. Parsons, T. (2008). Definition: Soft skills. URL: <https://searchcio.techtarget.com/definition/soft-skills> (data zapytu: 11.02.24) [in English].
20. Paus J. R., Aditama M. H. R., Mangante M. L. (2022). Improving soft skills and hard skills Wagra Learning Package C through the independent education curriculum in the Merdeka Belajar Scheme. *Technium Social Sciences Journal*, 37, 51–59. URL: <https://techniumscience.com/index.php/socialsciences/> (data zapytu: 11.02.24) [in English].
21. Shek, D. T., Leung, J. T., Merrick, J. (2017). Paradigm shift in youth development: Development of «soft skills» in adolescents. *International Journal on Disability and Human Development*, 16(4), 337–338. doi:10.1515/ijdh-2017-7001 (data zapytu: 11.02.24) [in English].
22. The Future of Jobs. Report 2020 (2020). URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_2020.pdf (data zapytu: 11.02.24) [in English].